

HOE EEN TERUG- BLIK OOK EEN KIJK OP DE TOEKOMST KAN ZIJN

In 2014 bestaat de opleiding podiumtechnieken van de Pianofabriek 20 jaar. Om dit jubileum in de verf te zetten, organiseerde de Pianofabriek in maart een expo die ook - en vooral - een overzicht is van de geschiedenis van de podiumtechniek. Samen met de studenten van de opleiding is een tentoonstelling gemaakt rond de geschiedenis van de podiumtechniek in Vlaanderen tussen 1940 en 2000. Die expo is echter nog maar een eerste stap. STEPP Magazine sprak met initiatiefnemers Pascal Verreth en Chris Van Goethem.

Hoe is deze expo tot stand gekomen ?

De opleiding in de Pianofabriek bestaat 20 jaar, daar wilden we iets extra voor doen. We hadden al eerder gedacht om iets rond het thema 'generaties' te doen: hoe jongere generaties iets van oudere kunnen leren en omgekeerd.

Binnen het Kenniscentrum Podiumtechnieken RITS loopt een project rond de geschiedenis van de podiumtechniek. We onderzoeken daar hoe we de geschiedenis kunnen bewaren en zichtbaar maken. Dat onderzoek moet bij voorkeur leiden tot een praktisch resultaat dat voor een breed publiek toegankelijk is. De combinatie was snel gemaakt.

Wat we heel belangrijk vonden, is dat het geen tentoonstelling werd die enkel over technische toestellen ging, maar wel één die een evolutie schetste van elektricien tot operator, van ambachtsman tot artiest. Vandaar dat de interfacing, hoe de techniek 'meespelen' mogelijk maakt, centraal staat. Het gaat over de verborgen mannen en vrouwen, de technici die je enkel ziet als het misgaat, maar zonder wie er geen voorstelling zou zijn.

Het toont ook een waanzinnige evolutie, waarin we in 50 jaar tijd van elektrisch via analoge elektronica over digitale toestellen in een virtueel tijdperk zijn beland. Het gaat om de sterkten (en zwakten) van Belgische bedrijven, die door innovatie en creativiteit soms te degelijk materiaal maakten en hun plek verloren aan grote internationale spelers. Sommige stukken zijn stille getuigen van duurzaamheid, materiaal dat in barre omstandigheden 50 jaar meegaat (en soms nog in gebruik is).

Hier wordt het verhaal verteld van de ontwikkeling van de podiumkunsten, het ontstaan van rock-'n-roll en de festivals.

Uiteindelijk wordt hier het verhaal verteld van de ontwikkeling van de podiumkunsten, de kamergezelschappen, de unieke Belgische reiscultuur, het ontstaan van rock-'n-roll en de festivals.

In de eerste plaats gingen we met de studenten van de opleiding aan de slag. Zij verzamelden alle informatie op een tijdslijn en interviewden een aantal technici die voor een be-

paalde periode staan. Ze hebben enorm goed werk geleverd. Zonder hen was het niet mogelijk om dit te doen.

De lesgevers zijn dan in hun kelders en magazijnen gedoken en hebben collega's aangesproken. Zij hebben de meeste toestellen verzameld en dagen en nachten aan hun keukentafel zitten poetsen en herstellen. Er was zoveel enthousiasme dat de selectie uiteindelijk aartsmoeilijk werd. We hadden met gemak twee keer de ruimte kunnen vullen.

Pascal Verreth, opleidingscoördinator van de Pianofabriek heeft het geheel in goede banen geleid, hij zorgde voor de nodige aanmoediging, bracht al het materiaal bij elkaar en zorgde voor de lay-out en publiciteit.

Het is zeker een uitdaging geweest, want deze geschiedenis is nog nooit zo beschreven. Zoals steeds zit ons vakgebied tussen wal en schip. Is het nu roerend erfgoed, onroerend of vooral een capsule voor immaterieel erfgoed? Is het theater-erfgoed of industrieel? Hoort het bij design of bij muziek? Is het kunst of techniek? Er zijn dus geen regels of voorbeelden om op verder te bouwen. Maar ik denk dat we er met zijn allen in geslaagd zijn om een mooi, inspirerend beeld op te hangen van de periode. Het was ook mooi om te zien hoe oudere technici door hun eigen geschiedenis liepen, soms een beetje nostalgisch, maar altijd met een oog op de toekomst.

Voor de jongere generatie: schets eens de historiek van de Pianofabriek

In september 1993 ging de eerste jaargang van start van de opleiding 'assistent podiumtechnicus'. Dit werd gefinancierd met middelen van het toenmalige kansarmoedefonds.

Wereldmuziek begon aan een opmars in Vlaanderen en men kwam tot het besef dat er maar weinig (geluids)technici in Vlaanderen en/of Brussel in staat waren de muziekgenres uit andere hoeken van de wereld op een degelijke manier te versterken, wegens niet voldoende inzicht in de klanken van die andere culturen. De Pianofabriek was ambitieus genoeg om dit euvel te proberen verhelpen en besloot tot het organiseren van een opleiding geluidstechnieken - niet-westerse muziek.

We beseften amper dat we de eerste waren die een opleiding tot licht- en geluidstechnicus in Vlaanderen/Brussel organiseerden. Het duurde niet lang of we kregen dan ook letterlijk honderden geïnteresseerden aan de deur die de opleiding assistent podiumtechnicus wensten te volgen, en al vrij snel werden we erkend als beroepsopleiding door VDAB en Actiris.

Eigenlijk hadden we in die eerste jaren amper budget, materiaal of infrastructuur om een opleiding licht- & geluidstechnieken op een professionele manier te organiseren. Dat het toch gelukt is, kwam door het enthousiasme en de inzet van onze medewerkers, waaronder vooral Rick Van Treeck die ondertussen al 20 jaar docent is in de Pianofabriek (en die er dus van bij de start bij was).

Instapvoorwaarden voor onze opleiding(en): ingeschreven werkzoekend of leefloontrekker zijn en kort geschoold.

Een positieve selectie naar lager geschoolden, Brusselaars, anderstaligen, vrouwen of personen die om welke reden dan ook minder kansen/mogelijkheden hebben gekregen. Hen hebben we sinds het begin van ons opleidingscentrum steeds als prioritair beschouwd. Leeftijd is geen criterium, maar het hoeft geen betoog dat voornamelijk jongeren (18 tot 30 jaar) een grote interesse hebben om in de sector van de podiumtechnieken aan de slag te gaan.

De doelstelling van onze opleidingen was en is nog steeds werkzoekenden en leefloners via een beroepsopleiding met een aangepaste technische vorming en stages voor te bereiden op tewerkstelling als (assistent-)podiumtechnicus in een cultuurcentrum, schouwburg, theatergezelschap, PA-firma, enz.

De Pianofabriek als cultuurcentrum, kunstenverkplaats en gemeenschapscentrum is een ideale omgeving om opleidingen te organiseren. In september 2013 is de twintigste editie van de opleiding assistent podiumtechnicus van start gegaan. Vanaf 2002 organiseerden we daarnaast ook vervolmingsopleidingen tot studiotchnicus en live-PA technicus. Ondanks een grote interesse voor deze opleidingen, zijn deze modules na 2007 gestopt wegens te beperkte doorstroomresultaten naar regulier werk.

Om aan anderstaligen meer kansen te geven om de opleiding te doorlopen en hun plaats te vinden in de sector van podiumtechnieken, organiseren we sinds 2008 een voortraject voor anderstaligen met een beperkte kennis Nederlands in samenwerking met het Huis van Nederlands (en met de steun van Actiris en VDAB). Wat betreft het aanleren Nederlands kozen we voor het werken met een Nodo-docent (Nodo= Nederlands op de opleidingsvloer).

De Nodo-docent coacht een vakdocent in taalgericht vakonderwijs. Hij werkt met de vakdocent op en naast de opleidingsvloer. De Nodo-docent observeert lessen, geeft tips over interactie, taalsteun en context en maakt samen met de vakdocent lesvoorbereidingen. Hij werkt samen met de vakdocent aan het taalkundig toegankelijk maken van

cursusmateriaal. De Nodo-docent coacht vakdocenten met het aanpakken van taaldrempels en helpt met het creëren van voldoende taalleerkansen in de vakopleiding.

Ondertussen hebben meer dan 550 cursisten in die 20 jaar één van onze beroepsopleiding(en) doorlopen. Na 20 jaar opleiding(en) zijn er nog maar weinig technische ploegen in Vlaanderen of Brussel waar geen technici werken die hun opleiding in de Pianofabriek gekregen hebben.

Meer dan enkel opleiding

Daarnaast heeft het opleidingscentrum ook steeds een bijdrage geleverd aan de professionalisering van de sector van de podiumtechnieken: we maakten deel uit van een werkgroep die de beroepsprofielen van podiumtechnische beroepen heeft opgesteld en van de ontwikkelgroep voor

**Het opleidingscentrum heeft
een bijdrage geleverd aan
de professionalisering van de sector
van de podiumtechnieken**

het opstellen van de standaard voor de ervaringsbewijzen met betrekking tot podiumtechnische beroepen, beide binnen de schoot van de SERV (Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, een overlegplatform voor Vlaamse werkgevers en werknemers, nvdr). In samenwerking met het Sociaal Fonds Podiumkunsten hebben we de eerste studie gemaakt om de sector in Vlaanderen en Brussel in kaart te brengen.

Samen met Kenniscentrum Podiumtechnieken van het RITS hebben we momenteel een onderzoeksproject lopen rond het opzetten van een coöperatieve voor de culturele sector. We willen nagaan of en hoe een coöperatieve organisatievorm er voor kan zorgen dat startende technici of artiesten op freelance basis een stabielere tewerkstelling bekomen met mogelijkheden voor leertrajecten en een garantie op kwaliteit voor de afnemers van hun diensten binnen de culturele sector. Of hoe individueel opererende technici of artiesten zich kunnen verenigen en wat dit voor hen en de sector kan betekenen.

Terug naar de expo zelf: welke eyecatchers en unieke stukken zou iedereen gezien moeten hebben ?

Het is moeilijk om er enkele uit te pikken. Als ik focus op Belgische bedrijven, dan denk ik in de eerste plaats aan het

zeskanaals weerstandsorgel gebouwd door Phlippo. Dit was meteen ook het campagnebeeld van de tentoonstelling. Die dingen waren niet kapot te krijgen, ze zijn tot in de jaren negentig gebruikt voor o.a. jeugdbewegingen. Naar verluidt zijn er een heel deel in 1970 met een C130 naar Congo overgevoerd om tien jaar 'independance' te vieren. Ook van Phlippo een 250W PC-tje met achterspiegellamp.

Verder natuurlijk een ADB DT1, de voorloper van de D1T2. Een analoge stuurtafel met stroomsturing en de beroemde halfronde schuifregelaars. Daardoor kon je een fade maken uit de pols, zeer ergonomisch en heel nauwkeurig. Verder een paar zeldzame ADB spots, waaronder een horizonspot met lens.

In de afdeling geluid hebben we een Televic tafel van de eerste generatie, gebouwd voor cultuurcentra. Deze komt uit de feestzaal van het VTI in Aalst en was besteld op basis van het lastenboek van het cultuurcentrum in Neerpelt, het eerste echte cultuurcentrum.

Een andere topper is een negenkanaals Faylon mengtafel met 5-DIN aansluitingen en bijbehorende multikabel. Ze is van het zelfde type als die waarop de eerste Rock Werchter is gemixt.

Naast Belgische merken staan er een aantal toestellen van

buitenlandse makelij die in België courant werden gebruikt. Denk maar aan de Revox A77, de Geloso versterker, de Pipo (Pat 35) van Strand of een Golden Scan.

Uit het studiocircuit onder andere een Atari, een McBeth M5 modulaire synthesizer, tape echo's en een zeldzame Morley 'Oil Can' Electrostatic Echo.

Tot slot een paar unieke documenten uit de jaren dertig: een catalogus van ADB, een handleiding van Theodore Fuchs om je eigen houten lichtinstallatie te bouwen en 'The Method' van McCandles.

Zijn er toekomstplannen met dit materiaal?

Eén ding is duidelijk na deze tentoonstelling, er zit nog veel meer potentieel in. De belangstelling was groot en er zijn zelfs al vragen geweest om dit opnieuw te doen. Voor deze editie waren we enigszins gelimiteerd in tijd, plaats en middelen. We hebben een heel strenge selectie moeten maken en hebben zelfs tijdens de tentoonstelling nog aanbiedingen gekregen van verzamelaars.

We hebben ervoor gekozen om enkel de periode tussen 1940 en nu te laten zien, maar ook daarvoor zijn er belangwek-

kende zaken gebeurd, denk maar aan de ontwikkeling van de barok machinerie of de opkomst van de elektriciteit. De tijdslijn kan dus zeker uitgebreid worden.

Een aantal deelaspecten zijn weinig of niet behandeld. Denk maar aan de discotheekapparatuur uit de jaren tachtig, de podiummechanica, rigging, schmink, kostuum, decor en scenografie. Ook hier is nog veel mogelijk: we zijn bijvoorbeeld in contact gekomen met een verzamelaar van Rodec materiaal, een groep die disco-effecten verzamelt en iemand die letterlijk alles van Intellabeam heeft.

Maar de tentoonstelling zou ook voor een breder publiek kunnen worden uitgebouwd. Het is uiteindelijk één van de weinige momenten waarop we ons beroep zichtbaar kunnen maken en het kunnen promoten. Stuurtafels kunnen gekoppeld worden aan een lichtmaquette of een multitrack, er zouden workshops kunnen worden gegeven rond monteren met Revox of het gebruik van modulaire synthesizers.

Het concept van de tentoonstelling is omvormbaar, het kan heel eenvoudig worden aangepast aan een lokale situatie of gebeurtenis. Stel dat je cultuurcentrum zijn verjaardag viert, dan kan je eenvoudigweg een aantal belangrijke momenten toevoegen, meer focus leggen op het eigen materiaal, kortom je eigen geschiedenis in het grotere geheel plaatsen.

Op langere termijn denk ik dat een permanent museum ideaal zou zijn. Uiteindelijk hebben, zeker in de laatste eeuw, de culturele gebeurtenissen grote invloed gehad op de brede maatschappij. De perceptie van die cultuur is voor een groot stuk beïnvloed door de techniek, vaak zonder dat men het beseft. Een dergelijk museum zou dan de uitvalsbasis kunnen zijn voor reizende tentoonstellingen, workshops en onderzoek.

Hoe maak je al dat materiaal beschikbaar voor het publiek?

De tentoonstelling maakt deel uit van een groter project van het Kenniscentrum Podiumtechnieken dat de podiumtechnische geschiedenis wil bewaren en onderzoeken. In de eerste plaats willen we iedereen bewust maken van het belang van ons erfgoed. In een interview op het VRT Journaal over de film, 'The Monuments Men', omschreef George Clooney dat heel juist: het idee dat iemand de verwezenlijkingen van een eerdere generatie wegneemt en vernietigt, impliceert eigenlijk ook dat je het individu zijn geschiedenis uitwist en dus zegt dat hij niet bestaat. Dat geldt voor techniek net zo goed als voor kunst.

In de eerste plaats willen we vermijden dat wat in persoonlijke verzamelingen of in stapelplaatsen ligt weggeborgen, verloren gaat wanneer een nieuwe generatie technici aan-

treedt die het materiaal niet langer herkent. Nog belangrijker misschien is de gesproken geschiedenis, de verhalen en ervaringen van technici die het allemaal hebben meegemaakt, de tijd om deze te bewaren is per definitie beperkt.

Het Kenniscentrum Podiumtechnieken RITS werkt daarom momenteel aan een digitaal platform om alle informatie te ontsluiten op een aangepaste manier. De bedoeling is dat verschillende verzamelaars en instellingen er hun collectie, tekstmateriaal en ervaringen op kwijt kunnen, zodat een gemeenschap ontstaat.

Het uitgangspunt is een tijdslijn waaraan gebeurtenissen, bedrijven, materialen, mensen en technische documentatie kunnen worden gekoppeld. De informatie uit de verschillende collecties kan dan per merk, per type toestel, enz. worden bekeken.

Een dergelijke verzameling is niet enkel vanuit technisch-historisch oogpunt interessant, het is onmogelijk om de geschiedenis van het theater, dans, events, etc. te bestuderen zonder de invloed van de techniek te begrijpen. Daarnaast kunnen de historische technieken inspirerend werken bij het ontwikkelen van nieuwe technieken. Denk maar aan bewegingen die met historische podiummechanica mogelijk waren en die met

de huidige techniek haast onuitvoerbaar zijn of inzichten over nieuwe interfaces op basis van oudere toestellen.

Zijn jullie de enigen die hiermee bezig zijn?

Nee hoor, er is momenteel heel wat belangstelling rond het podiumtechnisch erfgoed. Naast de vele verzamelaars en bewonderaars, zijn er twee expertisecentra actief op Vlaams niveau: het Firmament dat voor het cultureel erfgoed van de podiumkunsten instaat en ETWIE dat voor het technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed instaat. Het podiumtechnisch erfgoed valt daar een beetje tussenin.

Internationaal zijn bijvoorbeeld het ABTT Historical Research Committee en de Theatre Trust in Groot-Brittannië en Initiative Theatermuseum Berlin in Duitsland zeer actief. We ontmoeten elkaar regelmatig in de OISTAT Time Line Workgroup, een werkgroep die zich specifiek met dit soort erfgoed bezighoudt.

Wat zou er in de eerste plaats moeten gebeuren?

In de eerste plaats zouden we moeten te weten komen wat er waar nog allemaal zit. In welke kelder zijn er nog unieke stukken te vinden, wie heeft nog oude documentatie liggen? We hebben daar momenteel slechts een fragmentarisch beeld van. Een systematische 'backstage survey' zoals in Engeland is uitgevoerd, zou natuurlijk ideaal zijn, maar daar ontbreekt de mankracht momenteel voor.

Voor alle duidelijkheid, het is niet onze bedoeling om al dat materiaal ergens samen op te slaan. Als het ergens veilig in een kelder ligt, of nog beter, ergens getoond wordt, is dat prima. Enkel wanneer het materiaal zou worden weggegooid, willen we het eventueel bij ons opslaan om te vermijden dat het verloren gaat.

Maar het zou ons al een heel eind vooruit helpen, mocht iedereen eens in zijn kelder / zolder kijken en ons foto's sturen van het materiaal dat daar nog ligt. Ook gegevens over de installatie van schouwburgen en cultuurcentra en oude technische documentatie zijn meer dan welkom. ■

Alle informatie is welkom bij het Kenniscentrum Podiumtechnieken via mail: chris@podiumtechnieken.be

Links

www.pianofabriek.be

www.podiumtechnieken.be/onderzoek/geschiedenis

www.hetfirmament.be

www.etwie.be

www.initiative-theatermuseum.de

Foto's Bert Van Dijck